

ЮВІЛЕЇ

ОЛЕКСАНДР РЕЄНТ (Київ)
ОЛЕКСАНДР ДАНИЛЕНКО (Київ)

ДО 60-РІЧЧЯ ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА Б.АНДРУСИШИНА

Богдан Іванович Андрусишин – історик, правознавець, педагог – народився 10 січня 1959 р. у с. Хоростець Бережанського (нині Козівського) району Тернопільської області в родині сільських інтелігентів – Ганни Василівни та Івана Петровича Андрусишиних. Ганна Василівна, людина активна і творча, працювала вчителькою молодших класів, а Іван Петрович був секретарем сільської ради, весь час перебував у стрімкому вирі сільського життя, захоплювався мистецтвом, клубною роботою.

Юний Богдан із сестрами Марією і Лесею навчався у Хоростецькій восьмирічній школі, яку закінчив із похвальною грамотою. У шкільні роки жваво цікавився історією України, рідного краю. Невеличка сільська бібліотечка, яка на все життя виховала

інтерес в юнака до історичного минулого, та спогади односельців, учасників війни, які оповідали про свою участь у ній, – були першими «історичними університетами». Крім захоплення книгами, Богдан активно займався спортом, грав у шахи, залюбки малював, з однокласниками брав участь у постановках драматичного гуртка.

У 1974 р. розпочався його шлях до науково-педагогічної царини – тривалістю вже у більш, ніж сорок цікавих, непростих, захоплюючих і переможних років – спочатку це навчання у Чортківському педагогічному училищі, яке він закінчив у 1978 р. з відзнакою. Професійне, громадянське й наукове становлення Б.Андрусишина було продовжено в Національному педагогічному університеті ім. М.Драгоманова (до 1991 р. – Київський педагогічний інститут ім. О.Горького): тут він пройшов шлях від студента до доктора історичних наук, професора, академіка, заслуженого діяча науки і техніки України, завідувача кафедри теорії та історії держави і права, директора інституту політології та права, проректора цього найвідомішого педагогічного навчального закладу України.

Ставши студентом історичного факультету Київського державного педагогічного інституту ім. О.Горького (1978 р.), Б.Андрусишин вчився лише на «відмінно», на V курсі отримував стипендію ім. К.Маркса. На молодших курсах захоплювався археологією, активно займався науковою роботою у студентському науковому товаристві, брав участь у наукових студентських конференціях. Пізніше в нього сформувався інтерес до проблем етнодержавотворення на українських землях, походження і розселення слов'ян, історичної спадщини Київської Русі, висвітлення яких знайшли своє місце у його численних наукових працях.

Після закінчення інституту вчителював у Білоцерківській середній школі №13, звідки його було призвано на дійсну військову службу до лав радянської армії. Служив у військах протиповітряної оборони, де отримав звання старшого сержанта, кваліфікацію механіка-водія II класу, обирався комсоргом батареї, членом комітету комсомолу та народного контролю полку. Згодом став офіцером запасу.

Восени 1986 р. Богдан Іванович вступив до аспірантури історичного факультету Київського державного педагогічного інституту ім. О.Горького за спеціальністю «Історія СРСР». За керівництва професора М.Березовчука підготував кандидатську дисертацію на тему «Наркомпраці України та його діяльність (листопад 1918 – серпень 1919 рр.)», яку успішно захистив у березні 1990 р. у Київському державному університеті ім. Т.Шевченка. У написаній на межі історії та правознавства дисертаційній роботі уперше у вітчизняній історіографії було розглянуто взаємовідносини між більшовицькою владою і профспілками як форму громадянського суспільства.

Науково-педагогічну діяльність Б.Андрусишин продовжив уже у «рідному» йому на той час педінституті – з листопада 1989 р. на посаді асистента кафедри історії СРСР та УРСР історичного факультету. Пройшов шлях від асистента до професора (у 1990–1994 рр. – заступник декана дефектологічного факультету). Із цього часу розпочався новий, надзвичайно плідний, етап його наукової та педагогічної діяльності. Молодий учений, зокрема, розробив і читав власний курс лекцій з історії України для студентів історичного та інших факультетів. Разом із В.Борисенком і Д.Баланом узяв участь у підготовці й виданні робочої програми «Історія України для студентів усіх спеціальностей» (1990 р.), яка з неупереджених позицій відображала українську історію й неодноразово згодом перевидавалася (1992, 1994 рр.) та лягла в основу багатьох програм інших закладів вищої освіти України, а її основні положення, за всіх зрушень у суспільних науках, до цього часу залишаються фактично незамінними.

Знаменним у житті історика став 1990-й рік, коли глибинні зрушення в українському суспільстві вимагали адекватних змін і в системі вищої освіти, особливо історичної. Новостворена 2 квітня того року кафедра історії України стала першою в педагогічних вишах республіки, яка започаткувала нові підходи до вивчення, осмислення і висвітлення національної спадщини українського народу. Водночас постала проблема кадрів. «Але готовність перейти на кафедру історії України виявили тільки молоді, національно зорієнтовані викладачі Б.Андрусишин і Д.Балан, які й стали її ядром та найліпшими помічниками завідувача», – згадував згодом перший очільник кафедри В.Борисенко.

25 вересня 1997 р., після закінчення докторантури в Інституті української археології та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України, Б.Андрусишин

захистив докторську дисертацію на тему «Робітнича політика українських урядів (1917–1920 рр.)» (науковий консультант – член-кореспондент НАНУ, доктор історичних наук, професор П.Сохань). Дисертаційна праця висвітлює політику урядів Центральної Ради, Української Держави, Директорії УНР та УСРР стосовно окремих груп трудящих, формування соціальної політики державних утворень, розв'язання ними соціальних конфліктів, підготовку трудового права та права соціального забезпечення. Привертає увагу насамперед сама постановка й розробка досліджуваної теми, її виокремлення з ряду традиційних для історичної науки тем в окрему, самостійну та цілісну наукову проблему і запровадження нових концептуальних підходів до їх висвітлення.

Праці Б.Андрусишина містять ідеї зближення історичних знань з іншими: правовими, політологічними, економічними, культурологічними, релігійними, етнопсихологічними, філософськими. Він сказав своє слово у таких напрямках історичних досліджень, як нова економічна історія, нова соціальна історія, психоісторія, мікроісторія.

У листопаді 1997 р. вченого призначено на посаду професора кафедри історії України історичного факультету, заступником, а з червня наступного року – деканом соціально-гуманітарного факультету, створеного 1992 р., і невдовзі завідувачем кафедри правознавства (з 1999 р. – теорії та історії держави і права). Із цього часу коло наукових інтересів Богдана Івановича розширюється й охоплює проблеми історії держави і права, політології, методики викладання правознавства, канонічного права.

Професор Б.Андрусишин на базі соціально-гуманітарного факультету створив нову структуру в університеті – інститут політології, соціології та права, з якого згодом відокремилися інші структурні підрозділи. Із вересня 2006 р. він – директор цього інституту (з 2016 р. – факультет політології та права). Здобув другу вищу освіту в Київському національному університеті внутрішніх справ за фахом юриста.

Сфера наукової та педагогічної діяльності Богдана Івановича надзвичайно широка. Він читає лекції з історії держави і права та канонічного права, брав участь у понад 100 міжнародних, всеукраїнських конференціях, круглих столах, інших наукових форумах. Був організатором багатьох із них за участю вчених із США, Німеччини, Росії, Італії, Польщі, Чехії, Словаччини, Білорусі, Казахстану, Киргизії, Португалії, Туреччини, Фінляндії, Грузії, Литви, Латвії, Румунії та ін.

До сфери наукових інтересів вченого входять, зокрема, питання української археографії. Йому вдалося віднайти і видати історичне джерело – рукопис мемуарів отця Павла Олійника – греко-католицького священика з Тернопільщини, написаних на початку 1960-х рр., в яких той, крім власних спогадів, виклав своє бачення історії не лише краю, а й усєї України. Мемуари під назвою «Зошити», які побачили світ з обширними коментарями, упорядкуванням і вступною статтею Б.Андрусишина, були опубліковані в Інституті української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України. Ґрунтовно у спогадах відбито події кінця XIX – початку XX ст., а саме період Першої світової війни, визвольних змагань українського народу, боротьбу проти Польщі в 1920–1930-х рр., репресивну політику радянських органів 1939–1941 рр., нацистський окупаційний режим, боротьбу ОУН і УПА з німецькими загарбниками та радянськими каральними

органами в 1940–1950-х рр., історію церкви. У книзі відображено, а в коментарях дається аналіз ролі Української греко-католицької церкви у формуванні менталітету українського народу, його етнопсихології. Окремі сюжети «Зошитів» публікувалися в «Українському історичному журналі».

Богдан Іванович долучився до серії видань Інституту історії України НАНУ під назвою «Історичні зошити», в якій побачили світ матеріали, що висвітлювали малодосліджені в історичній науці проблеми, так звані «білі плями». Співпраця з одним з авторів цього тексту мала наслідком появу збірника документів «З'їзд поневолених народів (8–15 вересня 1917 р.) (21–28 вересня н. ст.)» (1994 р.), в якому знайшли відображення спроби народів колишньої Російської імперії знайти безболісний вихід із кризової ситуації восени 1917 р.

У співавторстві з В.Ульяновським Б.Андрусин підготував до друку документи з архіву Міністерства сповідань Української Держави 1918 р., які висвітлюють державно-правове становище церкви за гетьманування П.Скоропадського.

З-під пера вченого у співавторстві з А.Гузом побачив світ збірник «Пам'ятки історії держави і права України. Київська Русь», де документи вказаного періоду, узяті з першоджерел, подано в українському перекладі.

Професор Б.Андрусин по праву належить до когорти широко знаних та авторитетних істориків нашої країни. Про визнання його заслуг і професійного рівня свідчать запрошення до опонування із захисту дисертацій. Серед докторських дисертацій, що сприяли впровадженню в українську історичну науку новітніх концептуальних ідей, і офіційним опонентом яких виступав науковець, були, зокрема, роботи В.Коцура «Соціальні зміни і політичні процеси в Україні 1920–30-х рр.: історіографія», І.Тюрменко «Проблеми української державності в діяльності та науковій спадщині Івана Огієнка», І.Срібняка «Полонені та інтерновані вояки-українці в Європі (1914–1924 рр.)», Н.Стоколос «Конфесійно-етнічні трансформації в Україні (XIX – перша половина XX ст.)», О.Мовчан «Українські профспілки в компартійно-радянській системі влади (1920-ті рр.)», О.Завальнюка «Утворення і діяльність державних українських університетів 1917–1921 рр.)», А.Чуткого «Київський комерційний інститут (1906–1920 рр.): становлення та еволюція в контексті інтелектуальної, економічної та політичної історії України» й ін.

Опонування кандидатських дисертацій також торкалося тих питань української історії, які були раніше здебільшого заборонені офіційною наукою, а саме проблеми української державності 1917–1920 рр., історія українських православної та греко-католицької церков, товариства «Просвіта», діяльність дипломатичних представництв, історія профспілок, соціально-економічне та культурне становище національних меншин в Україні, питання археографічної комісії ВУАН, життя і діяльності окремих визначних персоналій (В.Зіньківського, С.Петлори, С.Шелухіна), музеєзнавства, педагогічних бібліотек, дослідження історії політичних партій, історія науки і техніки, а також теорія та методика навчання історії, політології тощо.

Вивчаючи діяльність українських урядів, соціальні конфлікти, Б.Андрусин формулює своє бачення і рішуче стає на бік історії дослідження соціального миру, яка своїм інструментом передбачає реформу та соціальне партнерство у зв'язку з тим, що, на його думку, ця теорія виявилася значно дієвішою і працездатною. У своїх працях 1990-х рр. науковець наголошує на злободенності таких питань, як

страйки, безробіття, охорона праці, роль профспілок в умовах переходу до ринку тощо. Ідеться про той час, коли в Україні з'явилася можливість вільно висловлювати не тільки свої думки, але й найрізноманітніші точки зору на ту чи іншу проблему, що яскраво продемонстрував у своїх наукових працях Б.Андрусишин. На основі ретельного опрацювання джерел, аналізу численної літератури як вітчизняної, так і зарубіжної, він вніс багато нового до скарбниці української наукової історичної думки, поставивши завдання дослідити теоретичні підвалини основних моделей суспільного розвитку та місця в них робітничого класу, ставлення до робітничого питання діячів українського національно-визвольного руху, роль української національної еліти, яка, піклуючись про відновлення української державності, недостатньо усвідомила важливість розв'язання соціальних питань, завдання знайти консенсус між соціальним і національним в Українській революції, не змогла консолідувати українське суспільство, допустила зіткнення різних соціальних груп української людності в боротьбі за соціальну справедливість на тлі національної проблеми – створення держави української нації.

У науковому доробку вченого є і вдалі історіографічні огляди, присвячені, зокрема, вивченню співвідношення понять «революція» і «громадянська війна» в історико-правовій термінології.

Професор Б.Андрусишин був причетний до формування нової парадигми дослідження української історії, на передові рубежі якої виходять проблеми державотворення доби Української революції 1917–1921 рр. Його докторська дисертація та численні наукові праці значною мірою були присвячені розвитку державно-правових інститутів в Україні, тобто традиційному об'єктові вітчизняних історико-юридичних досліджень. Автор глибоко вивчив сучасну історико-правову літературу з проблеми, нормативні джерела, правотворчу і правозастосовчу практику. Зважаючи й аргументовано він аналізує конституційну політику Української Центральної Ради стосовно робітництва, ґрунтовно опрацьовує матеріали щодо організаційних адміністративних заходів гетьманського уряду П.Скоропадського, Директорії УНР, більшовиків. Залучення до наукового аналізу праць представників суміжних наукових спеціальностей (юристів, політологів, економістів) забезпечило можливість, з одного боку, здійснити порівняльний та всебічний аналіз досліджуваної проблеми, а з іншого – виділити специфічні аспекти, що властиві лише працям автора.

Проблеми історії Української революції продовжували розроблятися в подальших працях вченого. Світ побачили десятки його наукових статей, присвячених різним її аспектам, зокрема проблемі соборності. За керівництва Б.Андрусишина захищена кандидатська дисертація І.Вівсяної «Національно-культурна співпраця українців Галичини і Наддніпрянщини у 1917–1920 рр.» (2003 р.), яка мала беззаперечні позитивні досягнення в розкритті проблеми соборності.

Водночас наукові інтереси професора не обмежуються лише тематикою доби Української революції 1917–1921 рр. Не менш помітний внесок зробив цей багатогранний учений у висвітлення історії церкви, формування державно-церковних відносин на українських землях, зокрема в Українській Державі гетьмана П.Скоропадського, поглядів і політики С.Петлюри доби Директорії УНР та пізнішого часу тощо. Монографія Б.Андрусишина «Церква в Українській Державі

(доба Директорії УНР)» (1997 р.), написана на основі раніше закритих архівних матеріалів, стала першою ґрунтовною працею, присвяченою вкрай складним і надзвичайно важливим для розуміння долі української державності 1917–1921 рр. проблем, а саме дослідженню політики урядів Директорії щодо релігії і церкви, юридичним аспектам церковної політики, боротьбі прихильників патріаршої (РПЦ) та Української автокефальної православної церков.

Ряд праць Б.Андрусишина присвячено історії профспілок України, зокрема розділ III у фундаментальних колективних «Нарисах історії професійних спілок України» (2002 р.). Значну увагу приділено аналізу поглядів М.Грушевського, П.Скоропадського, С.Петлори, М.Драгоманова та інших на шляхи розвитку української державності. До наукових досягнень професора слід віднести численні рецензії на праці вчених Інституту історії України НАНУ, серед яких 15-томне видання «Україна крізь віки», монографічні дослідження О.Реєнта, В.Даниленка, С.Кульчицького, Д.Яневського, В.Солдатенка, публікації товариства «Меморіал» ім. В.Стуса, «Реабілітовані історією» та інші (окремі з них публікувалися на шпальтах «Українського історичного журналу»). Із працями вченого можна ознайомитись у бібліотеках Києва, Мінська, Кракова, Праги, Берліна, Торонто, Нью-Йорка, Лондона, Сіднея, Лісабона, Вільнюса, Риги, Гельсінкі, Умео, Стамбула й інших міст Європи та світу.

Богдан Іванович керує науковою працею молодого покоління вчених. Під його очільництвом було підготовлено і захищено чотири докторських і двадцять кандидатських дисертацій з історії та права, які присвячені актуальній науковій тематиці, а ще група аспірантів та здобувачів із різних закладів вищої освіти України завершують кандидатські та докторські дисертаційні роботи.

Свій внесок зробив Б.Андрусишин і в розвиток краєзнавства Тернопільщини, що знайшло відображення в ряді публікацій та у виступах на наукових конференціях.

Співпраця з Міністерством освіти та науки України і видавництвом «Генеза» дозволила реалізувати науково-методичні потуги вченого-педагога. У співавторстві з В.Борисенком 2000 р. було підготовлено й видано навчальний посібник для 7-го класу загальноосвітніх середніх шкіл «Історія України в художньо-літературних образах» (2015 р. вийшло друге видання оновленого та доопрацьованого посібника). Ще на зорі української незалежності, коли гостро відчувалася потреба в неупереджених матеріалах з української історії, він на замовлення Міністерства освіти України взяв участь у підготовці методичного посібника «Історія України: Матеріали до лекцій та методичні поради для викладачів навчальних закладів системи підготовки молодших спеціалістів» (1992 р.). Як посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти допущено його книгу «Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (доба Директорії УНР) (1997 р.), поряд із книгами В.Ульяновського, що вийшли тоді ж у видавництві «Либідь», і присвячені державно-церковним відносинам у добу Центральної Ради та гетьманату.

Б.Андрусишин неодноразово був членом журі всеукраїнських олімпіад з історії і правознавства, постійно зустрічається з учителями, учнівською молоддю. Тривалий час працював у складі колегії Головного управління освіти і науки Київської обласної державної адміністрації.

Умілий організатор, талановитий педагог, блискучий лектор і багаторічний член спеціалізованих вчених рад із захисту кандидатських дисертацій зі

спеціальностей «Теорія і методика навчання історії» (вчений секретар), «Історія України», «Політологія» при НПУ ім. М.Драгоманова, у 2006–2011 рр. був членом експертної ради ВАК України з історії. У 2008–2016 рр. Б.Андрусиншин очолював та був заступником голови спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій із теорії та історії держави і права.

Значний внесок професора у розвиток української історичної науки й освіти було належно оцінено науковими та громадськими інституціями. У 1999 р. доктор історичних наук, професор Б.Андрусиншин став академіком-засновником Української академії історичних наук, 2005 р. – обраний академіком АН вищої школи України, 2006 р. – членом-кореспондентом, а у 2010 р. – академіком Української академії політичних наук. Із 2011 по 2016 рр. він – проректор із навчально-методичної роботи гуманітарних інститутів НПУ ім. М.Драгоманова.

Професор Б.Андрусиншин тісно співпрацює з МОН України в питаннях підготовки державних стандартів з історії, правознавства, політології, випуску підручників для середніх загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів, проводить велику роботу як редактор та член редколегій багатьох наукових журналів і збірників.

Науково-педагогічна та громадсько-суспільна діяльність професора Б.Андрусиншина відзначена знаками МОН України «Відмінник освіти України», подякою київського міського голови, нагрудним «Знаком пошани» київського міського голови, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, знаком МОН України «Василь Сухомлинський», Грамотою Верховної Ради України, подякою Президії НАН України, почесним знаком Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв, почесною грамотою ВАК України, медаллю «Будівничий України» Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т.Шевченка, званням заслужений діяч науки і техніки України, почесний краєзнавець України, знаком НАПН України «К.Д.Ушинський», медаллю «Незалежність України» III ступеня Міжнародної академії рейтингових технологій і соціології «Золота фортуна», медаллю і почесним дипломом лауреата премії імені героя України Михайла Сікорського, почесною відзнакою Асоціації українських правників, грамотою Президії НАН України, званням заслужений професор Переяслав-Хмельницького університету ім. Г.Сковороди, відзнаками громадських і релігійних організацій, подяками ректора та відзнаками Національного педагогічного університету ім. М.Драгоманова.

Вітаючи Богдана Івановича з ювілеєм, наукове співтовариство висловлює щирі побажання творчого натхнення й великих досягнень у науково-педагогічній діяльності!